

ENGIN SARI • Mardin'de Kùltùlerarasılık

ENGİN SARI 1977 Ankara doğumlu. Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü'nde yaptı. Yüksek lisans ve doktora-sını aynı üniversitede Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo-Televizyon-Sinema Anabilim Dalı'nda tamamladı. Kültürlerarası iletişim, iletişim etnografisi, kültürel kimlikler, çokkültürlülük ve alternatif medya, bilgi kuramı ve yöntembilim alanlarında çalış-malarını sürdürmektedir. Bu alanlarda ulusal ve uluslararası akademik etkinliklerde bildirileri ve yayımlanmış makaleleri vardır. Halen Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde çalışmaktadır.

İletişim Yayınları 1502 • Memleket Kitapları 16

ISBN-13: 978-975-05-0791-5

© 2010 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2010, İstanbul

EDİTÖR Levent Cantek

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Engin Sarı

UYGULAMA Hüsnü Abbas - Nurgül Şimşek

DÜZELTİ Begüm Güzel

DİZİN Ulaş Dayı

BASKI ve CILT Sena Ofset

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ENGİN SARI

Kültür, Kimlik, Politika

Mardin'de Kültürlerarasılık

i l e t i ŝ i m

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
<i>Giriş</i>	17
<i>Sorun: Kavramlar arası ilişkileri sorunsallaştırmak</i>	17
<i>Disiplinlerarası sınırlarda bilgi üretmek</i>	26
<i>Neden Mardin?</i>	27
<i>Neden niteliksel yöntemler ve etnografi?</i>	28
<i>Mardin: Tarihî coğrafya, insan ve kültür</i>	38
İKİNCİ BÖLÜM	
<i>Kültür, Kimlik, Politika: Yaklaşımlar ve Tanımlar</i>	45
<i>Kültür: Kolektif anlam inşası</i>	46
<i>Kültür-kimlik ilişkisi: Kimliğin önkoşulu olarak kültür</i>	49
<i>Kimlik: Toplumsal inşa ve anlam kaynağı</i>	52
<i>Etnisite: Etnik kimlik-etnik grup</i>	62
<i>İlkçi (primordialist) etnisite</i>	65
<i>Araçsalcı (instrumentalist) etnisite</i>	67
<i>Alternatif etnisite kavrayışları</i>	68
<i>Politika: Güç/iktidar mücadelesi</i>	74
<i>Kültürlerarası iletişim: Verili kültürel farktan inşa edilen kültürel farka</i>	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tarihsel ve Toplumsal Bağlam	87
Mardin tarihi	87
Kent çevresinin tarih öncesi, klasik çağ ve ilk yerleşim.....	89
Roma-Bizans dönemi ve Hıristiyanlığın yayılışı.....	92
Arap-İslam dönemi.....	93
Türk-İslam dönemi.....	95
Osmanlı dönemi.....	98
20. yüzyıla girerken Mardin'de dinsel ve etnik yapı.....	107
Cumhuriyet dönemi.....	110
Mardin'de toplum ve nüfus	115
Nüfus özellikleri: Nüfus, göç, eğitim ve ekonomik göstergeler.....	115
Mardin'de etnik gruplar.....	122

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Alan Araştırması Bulguları	131
Kimliği tanımlamak	132
Evlilik ve düğün	148
Mahalleler, komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri	172
Cenaze törenleri ve taziyeler	182
Bayramlar	192
Yardım ve dayanışma ilişkileri	202
Çalışma ve iş ilişkileri	207
Yemek kültürü	219
Konut alanları, mekân ve boş zaman	225
Avrupa Birliği ve ana dilde eğitim	230
Medya: Tercihler ve ana dilde yayın	242
Politika: Tercihler, görüşler, eğilimler	254

BEŞİNCİ BÖLÜM

Kültürlerarası İletişimde Kimliğin Sınırları ve Kültürel Farkın İnşası	283
Kültürel farkı kuran ayrımlar	285
Etnik kimliğin kültürel unsurları	299
Kültürlerarası ilişkilerin niteliği	320
Kültür söyleminde konturlar: Hoşgörüden tahammüle, kardeşlikten mücadeleye	330

ALTINCI BÖLÜM

<i>Sonuç</i>	337
EKLER	345
Ek 1 Mardin İlindeki Aşiretlerin Listesi.....	347
Ek 2 Tablolar	349
KAYNAKÇA	369
KAVRAM DİZİNİ	381
İSİM DİZİNİ	389

Önsöz

Bu kitap, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde sunduğum *Kültür, Kimlik, Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık* başlıklı doktora tezimin gözden geçirilmiş halidir. Çalışmanın konusu, lisansüstü çalışmalarımıyla birlikte ilgilenmeye başladığım kültür kavramı etrafında şekillendi. Gerek aldığım derslerde gerekse yazdığım yüksek lisans tezinde kültür kuramları ile uğraşmayı sürdürmeme rağmen, kavramın tanımsal sınırlara, anlamsal sabitlemelere karşı bitmek tükenmek bilmez direnci, bilimsel ilgi ve merakımı daima taze tuttu. Bu ilgi, sadece kuramsal kaynaklardan değil, içinde yaşadığım toplumu biçimlendiren politik pratiklerden de beslenmekteydi. Kültür ve kimlik sorunları 20. yüzyılın son çeyreğinde hem dünyada hem de ülkemizde politik olanın merkezî temalarından biri haline gelmişti. Bu meseleler, daha yakıcı bir sorun olarak politik gündemi kuşatmaya ve entelektüel mesainin odaklarından biri olmaya bugün de devam ediyor. Söz konusu sorunlara etik olarak kabul edilebilir, politik olarak uygulanabilir ve toplumsal uzlaşmaya dayalı çözümler bulabildiğimiz de söylenemez. Bu yüzden sosyal bilimlerin kültür ve kimliğe ilişkin sorunları anlama uğraşını sürdürmesine ihtiyaç duyuyoruz. Çalışmamın, kuramsal ve pratik problemlere dair mera-

kı karşılamaya yönelik bir çabanın ürünü olarak da okunmasını dilerim.

Ülkemizde bu konuya dair görgül araştırmalar, kültürel kimlikle ilişkili politik ve toplumsal meselelerin hacmi ve derinliğiyle kıyaslandığında oldukça sınırlıdır. Bu araştırma, her şeyden önce söz konusu eksikliğin giderilmesine dönük bir çabayı içeriyor. Bununla birlikte iletişim çalışmaları içinde görece zayıf olan iki alana da katkı yapmayı amaçlıyor: kültürlerarası iletişim incelemeleri ve etnografik iletişim araştırmaları. İletişim çalışmaları literatüründe kültürlerarası iletişim ve etnografik iletişim çalışmaları dünyada geniş bir külliyata sahipken, Türkiye’de iletişim araştırmaları yazınının bu perspektife sahip örnekler bakımından zengin olduğu söylenemez.

Bu çalışma, hayatımı entelektüel bilgi ile uğraşarak anlamlı kılmaya çalışan bir asistan tarafından *özgül* bir akademik ortamda yazıldı. O günlerde de, bugün olduğu gibi akademiye şenlikli ve eleştirel bir düşünce ortamı yapmaktan ziyade, puan ve kadro hesaplarına teslim eden, kariyer fuarlarına dönüştüren zihniyet ve bilim politikaları yükselmekteydi. Ancak buna rağmen, böylesi bir çalışmanın AÜİLEF’in akademik ortamında yazılmasını bir şans addediyorum. Çalışmanın en az bunun kadar önemli bir diğer şansı ise, 2005 ve 2006 yıllarının yaz aylarında alan araştırmasını gerçekleştirdiğim Mardin kenti ile yardımlarını ve ilgilerini esirgemeyen Mardinlilerdir.

Araştırma boyunca Mardin’de karşılaştığım ve tanıdığım hemen herkesten, ilgili kurum ve kuruluşlardan ihtiyaç duyduğum yardımı görmeseydim bu çalışma gerçekleşmezdi. Hepsinin ismini buraya sığdırmam güç ancak birkaçını anmak istiyorum. Mardin Valiliği, Mardin Belediyesi, Mardin Kent Konseyi, Mardin İl Halk Kütüphanesi, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, Mardin ÇATOM’ları, Mardin mahalle muhtarlıkları, Mardin Eğitim-Sen, siyasi parti il başkanlıkları, gayrimüslim cemaat vakıfları, Mardin PTT, Kedeve, Mardin meslek kuruluşları ve esnaf örgütleri ve diğer sivil toplum kuruluşlarına yardımlarından dolayı teşekkür ederim. Bu kuruluşların yanı sıra ismini anmam gereken ve şükran borçlu olduğum kişi-

ler (alfabetik sıra ile): Aydın Saraçoğlu, Gabriel Akyüz, Hasan Yıldız, İbrahim Özcoşar, Mahmut Keleş, Mehmet Baran, Murat Ensari, Salih Telliöğlu, Selahattin Bilirer, Serdar ve Fırat, Sultan Hanım, Yusuf Baş ve alan araştırması kapsamında görüştüğüm tüm Mardinliler.

Bütün çalışmalarımda teşvik edici olan hocam ve danışmanım Prof. Dr. Asker Kartarı'ya; doktora tez izleme komisyonunun oluşumunda katkısı olan ve değerli eleştirileri ile yol gösterici olan hocalarım Prof. Dr. Bülent Çaplı, Doç. Dr. Emine Onaran İncirlioğlu, Doç. Dr. Beybin Kejanlıoğlu'na; bu isimlere ek olarak çalışmamı ayrıntılı ve eleştirel bir şekilde değerlendiren tez jürisinin diğer üyeleri Doç. Dr. Nilüfer Timisi ve Doç. Dr. Nurcan Törenli'ye yardım ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Görüşme kayıtlarının transkripsiyonlarındaki yardımları, taslak metinler üzerine eleştiri ve değerlendirmeleri ile bu çalışmaya katkısı –çoğu akademisyen– olan arkadaşlarım Ali Demir, Aysin Aydoğan, Azade Özlem Doğanoğlu, Burcu şimşek, Çağla Karabağ, Doç. Dr. Bedriye Poyraz, Dr. Pınar Özdemir, Evren Sertalp, Göze Orhon, Hasan Algül, İlker Özdemir, K. Berfin Emre, Özgür Kıpıtoğlu, Özhan Yumuk, Rüşhan S. Akcan, şengül İnce ve Tuğba Kanlı'ya da teşekkür borçluyum.

Nitelikli sosyal araştırmaları yayımlayarak akademide üretilen bilginin toplumsallaşması gibi çok değerli bir işi saygın bir şekilde yürütmeye devam eden İletişim Yayınları ile titiz çalışması, yerinde müdahaleleri ve içtenliğiyle araştırmanın kitaplaşmasını sağlayan Levent Cantek'e teşekkür ederim.

Doktora çalışmalarım nedeniyle kendilerine zaman ayıramadığım, annem, babam ve yakınlarıma hoşgörülerini için ve varlığı, her şeyimdeki sonsuz desteği için Çağla'ya teşekkür ederim. Saydığım bütün bu kişi ve kurumların katkı ve yardımları olmasaydı bu çalışma yazılamazdı. Hepsine müteşekkirim. Bununla birlikte, eksikliklerin ve yazılanların sorumluluğu şüphesiz bana aittir.